

Sygn. akt III CSK 438/06

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Banku S.A.
przeciwko „B.” P.B. sp.j., J.B. i P.B.
o zapłatę,
po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu niejawnym
w dniu 17 maja 2007 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej „B.” P.B. sp.j.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 18 maja 2006 r., sygn. akt [...],

I. Odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach procesu w stosunku do pozwanych J.B. i P.B. (pkt. I wyroku);

II. Uchyła zaskarżony wyrok w pkt. II (drugim) w części oddalającej apelację pozwanej „B.” P.B. spółki jawnej i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powodowy Bank dochodził, na podstawie weksla, zapłaty od pozwanych: spółki jawnej, dwojga jej wspólników oraz dwojga poręczycieli wekslowych. Uwzględniający to żądanie nakaz zapłaty został uchylony, a Sąd Okręgowy zasądził dochodzoną kwotę solidarnie od spółki jawnej i jej wspólników, oddalając powództwo w stosunku do obu poręczycielek wekslowych.

W następstwie rozpoznania apelacji obu stron sporu, Sąd Apelacyjny w wyniku częściowego uwzględnienia apelacji powoda zmienił zaskarżony wyrok tylko w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach procesu, natomiast w pozostałej części apelację powoda oraz apelację pozwanych oddalił.

W uzasadnieniu wyroku Sąd odwoławczy ocenił jako prawidłowe stanowisko Sądu I instancji, uznając, że w następstwie zawarcia w dniu 22 października 2003 r. umowy przejęcia długu pomiędzy powodowym Bankiem a przejemcą, tj. A. – sp. z o.o. doszło w istocie do wstąpienia tej spółki nie tylko w zobowiązania ale i prawa A. – spółki jawnej, będącej faktorem w umowie faktoringu nr [...] /86/03 zawartej w dniu 29 maja 2003 r. z powodowym Bankiem jako faktorem. Sąd odwoławczy zaaprobował ocenę Sądu I instancji, że zawarcie umowy przejęcia długu spowodowało zmianę osoby faktora w umowie faktoringu, którym stała się A. – spółka z o.o. w wyniku przejęcia długu pierwotnego faktora, tj. A. spółki jawnej. Zarazem Sąd odwoławczy uznał, że pozwana spółka jawna „B.”, będąca wystawcą weksla in blanco mającego służyć zabezpieczeniu wierzytelności Banku wynikających z umowy faktoringu, pisemnym oświadczeniem (k. 149) wyraziła zgodę na przejęcie długu z umowy faktoringowej przez A. sp. z o.o. oraz na zwolnienie z długu z tej umowy A. sp. jawnej, a także zgodę na dalsze trwanie ustanowionych przez spółkę jawną „B.” zabezpieczeń, pomimo przejęcia długu. Oświadczenie pozwanej w tym przedmiocie ocenił Sąd odwoławczy jako nie wymagające wykładni i nie budzące wątpliwości uznając, że weksel nadal zabezpieczał wierzytelności powodowego Banku wynikające z przekształconej podmiotowo umowy faktoringowej. Sąd Apelacyjny uznał, że z pisemnego

oświadczenia apelujących wynikała również zgoda na uzupełnienie weksla po zmianie osoby faktora, a więc zgoda na uzupełnienie przez Bank weksla w razie niedotrzymania przez skarżących terminu spłaty długu wobec A. – sp. z o. o.

Za trafną uznał Sąd odwoławczy ocenę Sądu I instancji, że pozwani nie udowodnili, iż faktycznie dokonali skutecznego potrącenia, a powoływanie dowodów w tę okoliczność w postępowaniu apelacyjnym uznał, z mocy art. 381 k.p.c., za spóźnione wobec przyznania przez samych apelujących, że przyczyną ich zgłoszenia było niepodzielenie zarzutu pozwanych przez Sąd Okręgowy. Jako trafny oceniony został zarzut apelacji, że art. 525 k.c. odnosi się do poręczenia cywilnego, a nie do poręczenia wekslowego.

Natomiast oddalenie apelacji powoda w części zaskarżającej oddalenie powództwa wobec obu poręczycielek wekslowych uzasadnił Sąd Apelacyjny tym, że wykorzystanie przez Bank weksla dla zaspokojenia wierzytelności powoda wobec A. – sp. z o.o. było niezgodne z porozumieniem zawartym z pozwanymi poręczycielkami.

Skargę kasacyjną wniosła pozwana „B.” P.B. spółka jawna, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w pkt. I w całości oraz w pkt. II w odniesieniu do oddalenia jej apelacji.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skarżąca zarzuciła błędną wykładnię art. 519 § 1 k.c. i art. 525 k.c. wskutek uznania, że w wyniku przejęcia konkretnego długu wynikającego z umowy faktoringu przejemca staje się stroną tej ostatniej umowy. Zarzut naruszenia art. 65 § 1 i 2 k.c. uzasadniono jego niewłaściwym zastosowaniem przy dokonywaniu wykładni postanowień umowy przejęcia długu, a zarzut naruszenia art. 499 k.c. – jego błędną wykładnią wyrażającą się tym, że dla skuteczności potrącenia nie jest wystarczające złożenie oświadczenia przez pozwanego spółce A. – sp. z o.o.

Zarzuty mieszczące się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej obejmują naruszenie art. 381 k.p.c. w zw. z art. 328 § 1 k.p.c. poprzez pominięcie dowodów na okoliczność dokonanego potrącenia oraz niewskazanie w uzasadnieniu wyroku przyczyn pominięcia tych dowodów, co zdaniem strony skarżącej miało istotny

wpływ na wynik sprawy. Naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. uzasadniono niewyjaśnieniem podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

W uzasadnieniu skargi pozwana akcentuje pogląd, że w modelu translatywnego przejęcia długu zmiana dłużnika nie narusza tożsamości dotychczasowego zobowiązania, a tymczasem pozew dotyczy nie przejętego długu, lecz nowego długu zaciągniętego wobec powoda przez A. sp. z o. o., realizującą bez podstawy prawnej umowę faktoringu, a suma wekslowa opiewa na należności wynikające z faktur wystawionych pozwanemu przez A. sp. z o. o., które nie były objęte zabezpieczeniem wekslowym.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej w całości i o zasądzenie kosztów postępowania.

Stanowisko Prokuratora Generalnego, przedstawione Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 398⁸ § 1 k.p.c., wyraża się poglądem, że skarga kasacyjna powinna być oddalona, a to wobec aprobaty stanowiska Sądu Apelacyjnego, że umowa przyjęcia długu skutkowałą zmianą osoby faktoranta, a także wskutek uznania, że umowa przejęcia długu stała się integralną częścią zasadniczej umowy faktoringu.

W piśmie procesowym powoda z dnia 27 kwietnia 2007 r. rozszerzono argumentację zawartą w odpowiedzi na skargę kasacyjną przez stwierdzenie, że ponieważ odpowiedzialność pozwanej wynika z weksła, a skarżąca nie zarzuciła naruszenia przepisów prawa wekslowego, to skarga kasacyjna powinna zostać oddalona.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się niedopuszczalna w części dotyczącej rozstrzygnięcia zawartego w pkt. I sentencji zaskarżonego wyroku w przedmiocie orzeczenia o kosztach procesu w stosunku do pozwanych J.B. i P.B. Skarga kasacyjna została bowiem wniesiona wyłącznie przez pozwaną Spółkę jawną „B.” P.B., a reprezentujący tylko tę pozwaną adw. F.D. był umocowany jedynie do reprezentowania pozwanej spółki jawnej, co jednoznacznie wynika z dokumentu potwierdzającego udzielenie pełnomocnictwa w dniu 21 lipca 2006 r. Jest oczywistym, że pozwana spółka jawna jest odrębnym od pozwanych osób

fizycznych, będących jej współnikami, podmiotem prawa, wyposażonym przez ustawodawcę w zdolność prawną i sądową (art. 8 § 1 ksh w zw. z art. 22 § 1 ksh). W tej sytuacji niedopuszczalne było zaskarżenie przez pozwaną spółkę całości pkt. I wyroku Sądu Apelacyjnego, w którym Sąd odwoławczy rozstrzygnął o kosztach procesu zarówno w stosunku do skarżącej spółki jawnej, jak i w stosunku do pozwanych jej współników, którzy wyroku Sądu drugiej instancji nie zaskarżyli. Z tej przyczyny Sąd Najwyższy orzekł jak w pkt. I sentencji na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Natomiast uwzględnienie skargi kasacyjnej w zakresie zaskarżającym pkt. II wyroku w odniesieniu do oddalenia apelacji pozwanej spółki jawnej uzasadnione jest trafnością zarzutów sformułowanych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej. Z kolei, zarzuty naruszenia przepisów procesowych nie mogły odnieść zamierzonego przez pozwaną spółkę skutku, ponieważ skarżąca nie wskazuje w czym miałyby się wyrażać istotny wpływ na wynik sprawy zarzucanych naruszeń art. 381 k.p.c. w zw. z art. 328 § 1 k.p.c., a przepis art. 398³ pkt. 2 k.p.c. czyni tę przesłankę niezbędnym elementem wystąpienia drugiej podstawy kasacyjnej. O takim wpływie zarzuczonego naruszenia art. 381 k.p.c. nie może zresztą być mowy, ponieważ dowody na okoliczność dokonanego potrącenia wierzytelności A. sp. z o.o. z wierzytelnościami pozwanej Spółki nie mogły mieć wpływu na rozstrzygnięcie, skoro sama pozwana opiera zarzuty materialnoprawne na twierdzeniu, że wystawiony przez nią weksel nie zabezpieczał wierzytelności powodowego Banku wobec A. sp. z o.o. jako wierzytelności nie wynikających z umowy faktoringu. Ponadto, zarzuty pominięcia przez Sąd odwoławczy dowodów powołanych przez pozwaną oraz zaniechanie wskazania przez Sąd w uzasadnieniu wyroku przyczyn tego pominięcia, nie uzasadniają naruszenia art. 328 § 1 k.p.c., ponieważ § 1 wymienionego artykułu określa przesłankę powstania obowiązku sądu sporządzenia uzasadnienia wyroku oraz termin zgłoszenia przez stronę żądania w tym przedmiocie. Uzasadnienie zarzutów naruszenia wymienionych przepisów procesowych jest więc nieadekwatne do regulacji zawartej w przepisach objętych zarzutem naruszenia.

Wobec braku w skardze uzasadnionych podstaw w odniesieniu do drugiej podstawy kasacyjnej, oceny zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego

należało przeto dokonać z uwzględnieniem stanu faktycznego przyjętego za podstawę orzekania przez Sąd drugiej instancji.

Trafny okazał się zarzut błędnej wykładni art. 519 § 1 k.c., ponieważ Sąd odwoławczy błędnie uznał, że umowa przejęcia przez A. – sp. z o.o. długu faktoranta spowodowała generalne podmiotowe przekształcenie umowy faktoringowej, sprowadzające się wręcz do zmiany osoby pierwotnego faktoranta, tj. A. spółki jawnej. Tymczasem przepis art. 519 § 1 k.c. i następnie realizują model sukcesyjnego (translatywnego) przejęcia długu, który to model tym różni się od modelu nowacyjnej zmiany dłużnika, że zmiana dłużnika w odniesieniu do długu w wysokości określonej w umowie przejęcia nie narusza tożsamości dotychczasowego zobowiązania. Przejemca określonego długu zwalnia z długu, w zakresie określonym umową przejęcia dotychczasowego dłużnika, z zachowaniem jednak tożsamości przejmowanego zobowiązania i bez zmiany jego podmiotowej konfiguracji, w zakresie długu nie objętego umową przejęcia. Innymi słowy, przejęcie długu nie narusza treści istniejącego stosunku zobowiązaniowego, a następuje jedynie sukcesja szczególna po stronie zobowiązanej do świadczenia, co oznacza, że nowy dłużnik zobowiązuje się zaspokoić wierzyciela, ale tylko w zakresie wynikającym z umowy przejęcia długu. Osoba trzecia wstępuje więc na miejsce dłużnika ale w zakresie określonym umową o przejęcie długu i tylko w tym zakresie przejemca staje się nowym dłużnikiem wierzyciela (wyrok SN z dnia 19 listopada 2004 r., II CK 129/04, OSP 2006 nr 2, poz. 19 z aprobowaną glosą; wyrok SN z dnia 23 stycznia 2002 r., II CKN 888/99, LEX nr 53307). Wobec powyższego, że z deklaracji wekslowej wystawcy weksla in blanco, tj. pozwanej Spółki jawnej „B.” (k. 18), wynika, że weksel miał służyć zabezpieczeniu zobowiązań faktoranta wynikających z umowy faktoringu, przeto przedmiotowym zakresem zabezpieczenia wynikającego z weksla objęte są tylko wierzytelności powoda wobec jego umownego dłużnika – faktoranta A. spółki jawnej, a także wobec przejemcy długu tego faktoranta, ale tylko w zakresie w jakim doszło do przejęcia jego długu. Ta ostatnia okoliczność wymaga więc jednoznacznego wyjaśnienia, wobec czego zarzut niewłaściwego zastosowania art. 65 § 1 i 2 k.c. przy dokonywaniu wykładni postanowień umowy przejęcia długu należało uznać za trafny. Zasadnie twierdzi strona skarżąca, że samo brzmienie

poszczególnych punktów postanowień § 2 i § 3 umowy przejęcia długu wymaga zbadania i stanowczej oceny, czy konsekwencją zawarcia tej umowy było podmiotowe przekształcenie umowy faktoringowej, wyrażające się aż zmianą osoby faktoranta, czy tylko przejęcie części jego długu w określonej wysokości. Aprobata dla pierwszej z możliwości musiałaby oznaczać, że doszło do zasadniczej zmiany podmiotowej umowy faktoringowej, i to bez udziału jednej ze stron tej umowy, tj. faktoranta. Tymczasem oświadczenie pozwanej spółki jawnej z dnia 22.10.2003 r. o wyrażeniu zgody na treść umowy przejęcia długu i na dalsze trwanie ustanowionych zabezpieczeń mimo przejęcia długu (k. 149), w kontekście treści deklaracji wekslowej (k. 18) pozwanej spółki, nie pozwala obecnie, bez uprzedniego zbadania woli stron umowy przejęcia długu w kwestii zakresu przejmowanego długu a następnie woli pozwanej wyrażonej w załączonym do tej umowy oświadczeniu, na jednoznaczne przesądzenie o zakresie wierzytelności powodowego Banku objętych nadal zabezpieczeniem wynikającym z wystawionego przez pozwaną weksla. Potrzebę posłużenia się przepisami art. 65 § 1 i § 2 k.c. uzasadnia rozbieżne rozumienie przez strony sporu treści zgody wyrażonej przez pozwaną spółkę na dalsze trwanie zabezpieczeń, a mianowicie, czy zgoda ta obejmuje dalsze zabezpieczenia jedynie przejętego długu, a jeśli tak, to w jakim zakresie, czy też obejmuje wszystkie późniejsze długi wynikające z umowy faktoringowej, także obciążające nawet innego, nowego faktoranta.

Trafny jest również zarzut błędnej wykładni art. 499 k.c. wskutek wyrażenia przez Sąd odwoławczy poglądu, że o skuteczności potrącenia miałoby przesądzać udowodnienie faktycznego dokonania potrącenia i jego skuteczności wobec powoda. Tymczasem zgodnie z art. 499 k.c. potrącenia dokonywa się przez oświadczenie dłużnika, złożone drugiej stronie w dowolnej formie, przy czym nie jest nawet konieczne wyraźne stwierdzenie, iż dłużnik potrąca swoją wierzytelność z wierzytelnością drugiej strony, lecz wystarczy ujawnienie przez niego woli umorzenia obu wierzytelności przez ich wzajemne przeciwstawienie sobie. Przepisy k.c. nie wymagają więc dla skuteczności zarzutu potrącenia jakiegś ściśle określonej formy, wystarczy złożenie oświadczenia drugiej stronie, bądź zgłoszenie wierzytelności (postanowienie SN z dnia 9 marca 1972 r. III PZP 2/72, LEX nr 7071;

wyrok S.A. w Warszawie z dnia 17 grudnia 1997 r., I ACr 158/97; Pr. Gosp. 1998/12/38).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w punkcie II sentencji, działając na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.